

Dergimiz

Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı'nca Taranmaktadır.

İstem • Yıl:10 • Sayı:20 • 2012

BUHÛRÎZÂDE MUSTAFA İTRÎ EFENDİ'NİN SEGÂH BAYRAM TEKBİRİ VE SALÂT-I ÜMMİYYESİ İÇİN USÛL TERKİBLERİ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÖNÛL
Gazi Üniversitesi, Türk Müziği Devlet Konservatuvarı, Çalgı Eğitimi Bölümü.

ÖZET

İslâm toplumlarında asırlardır okuna gelen Tekbîr ve Salât-ı Ümmiyye'nin günümüzdeki icrâlarında hem sözler hem de beste itibarı ile bozulmalar meydana geldiği kanaati ile bu çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur. Çalışma esnasında eserlerin güftelerinde mana, bestelerinde de nağme yapılarının gerektiği gibi korunmasına azami dikkat edilmiştir. Bestelerde kullanılan motiflere ve cümlelere göre oluşturulan yeni ritim kalıplarından 43 ve 45 zamanlı iki ayrı büyük usûl terkibi meydana getirilmiştir.

Terkibler oluşturulurken, Tekbîr ve Salât-ı Ümmiyye'nin eğitiminde eğitimcilere kolaylık sağlamanın yanında, eserlerin doğru öğrenilmesinde ve icrâ edilmesinde faydalı olacak şekilde kolay anlaşılabilir olması da amaçlanmıştır. Bu eserlerin icrâcılarına doğrudan ulaşan kişi ve kurumlarca terkiblerin eğitim aracı olarak kullanılması yerinde olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tekbîr, Salât-ı Ümmiyye, usûl, ika, rytim, darb.

ABSTRACT

The Usul Tarkibs for Buhurizade Mustafa Itri Efendi's Sagah Bairam Taktir and Salat-i Ummiyya

Tektir and Salat-i Ummiyye are hymnies on Muslim population and lands for centuries. Unfortunately, these composes can be wrong hymnies in both words and composes at the present day. So, we decided to make this academic study because of this deformation. During the reserach, we paid great to the words and composes structions. And we made two big usuls with 43 and 45 times according to themes and centences of Tektir and Salat-i Ummiyye.

We aimed for these new usuls that they would be learnt easily and be apprehensible for students or different places performers and true hymn during the mosques. These new usuls can be used as training material by the educators and corporations intresting in these compose performances

Key words: Tektir, Salat-i Ummiyye, usul, ika, rytim, darb.

GİRİŞ

İslâm dininde ibadet için toplanılan, "cem olunan, bir araya geline yer" manalarına gelen câmi, İslâmın ilk yıllarından itibaren Müslüman toplumlar için çok önemli bir görev üstlenmiştir. Câmide ibadetin îfâsında, vahdet duygusunu

da telkin etmek maksatlı olarak namaz aralarında, sonlarında veya Mevlîd¹ me-rasimleri gibi bazı namaz harici toplantılar esnasında, icrâya dahil olarak toplu-ca cemaat tarafından okunabilecek eserler vücuda getirmek ihtiyacı hâsî ol-muştur. Bundan dolayı Tekbir ve Salât-ı Ümmiyye gibi dînî mûsikînin temel formlarından olan eserler zaman içerisinde kendine özgü bir eda bestelenerek ibadethâne içerisinde topluca icrâ edilmişlerdir.

Dînî mûsikîde, ilâhî, Na't, Durak gibi formlarda genellikle bir usûlle besteli olarak vücuda getirilmiş eserlerin yanında, usûlsüz olarak bestelenmiş, bir dü-zen içerisinde yüzyıllardır okunan, bugün usûlleri günümüzde bilinmeyen veya usûlsüz olarak bestelenmiş ve özellikle eğitiminde usûl kullanılmayan eserlere de dini mûsikî repertuarında sıkça karşılaşılmaktadır. Bestesi genel kabulle İt-rî'ye ait olan Tekbir ve Salât-ı Ümmiyye gibi eserler bu konudaki en yaygın ör-neklerdir.

Zaman içerisinde, dînî mûsikî formlarından olan ve manzum yazılmış bazı büyük eserler, bestelenmek suretiyle kayıt altına alınmaya çalışılmıştır. Buna en çarpıcı örnek Mevlîd'dir. Manzum bir eser olmasına rağmen Mevlîd'in bil-hassa Süleyman Çelebi ve diğer bazı bestekârlarca bestelendiği düşünölmek-tedir.²

Bu durum, usullü veya usûlsüz olarak yazılmış eserlerin zamanla icrâî bo-zulmalara uğrama endişesi ile kayıt altına alınmaya çalışılması gibi bir görüşü de beraberinde getirmiştir. Her ne kadar günümüzde Mevlîd, yapılmış olan bes-teleri ile okunuyor olmasa da, önceki dönemlerde yapılmış beste çalışmalarıyla bu günkü icrâlara ışık tutulmuştur veya fikir vermiştir denilebilir.

Kanaatimizce Mevlîd'in veya diğer formlardaki serbest okunan diğer bazı eserlerin bestelenmesi, icrâcılarını kısıtlamak maksadı taşımamaktadır. Buradaki temel kaygı, kayıt imkânlarının bulunmadığı zamanlarda eserlerin icrâ gelenek-lerini bozulması ihtimalidir.

Çalışmaya konu olan Tekbir ve Salât-ı Ümmiyye üzerine yapılan bu usûl terkîbi çalışması da eserlerin icrâsında ve eğitiminde tecvid³ kuralları ve ezgi yapılarını korumaya yönelik bir kalıp sunma gâyesindedir.

17. yy, yani İt-rî'nin yaşadığı dönem öncesinde bu eserlerin cemaatle tam

¹ Mevlîd; Süleyman Çelebi tarafından, Hz. Peygamber (SAV)'in doğumu, mücizeleri ve O'na dair övgü-leri konu alan manzum olarak yazılmış alanındaki en saltanatlı eser olarak kabul edilmektedir. "Süleyman Çelebi tarafından Bursa'da vücuda getirilen Mevlîd'de Tasavvufî pek çok remizler var-dır. Esasen Emir Sultan'a mensub bir mutasavvîf olan Süleyman Çelebi, bu mühim eseri bilhassa Aşık Paşa'nın Garîpname'sinden ve diğer menbâlardan istifade ederek ve kendi duygularını da samimi bir eda ile ilave ederek meydana getirmiştir.(Ergun, Saadeddin, Nuzhet, *Türk Mûsikîsi An-tolojisi*, Birinci Cild/Dini Eserler, İstanbul 1942, s.12.)

² Bazı mechul bestekârların, Süleyman Çelebinin bizzat kendisinin ve Sinaneddin Yusuf (973/1565) ve Sekban'ın mevlîd üzerine beste çalışmalarında bulunmuşlardır. (Ergun, a.g.e., s.12,17,25).

³ Kelime anlamı olarak Tecvid, cevede kökünden gelip bir şeyi güzel yapmak, süslemek manalarına gelir. Kıraat ilmi içinde yer alan tecvid, Kur'an okuma usûlü ve ilmidir. Harflerin çıkış yeri uzun ve-ya kısalığı, genişlik veya darlığı, birleştirme ve ayırma, kalın ve ince vurguları konuları Tecvid'in kapsamındadır. (<http://www.mumsema.com/tecvit-ile-ilgili-konular/54122-tecvit-nedir.html>)

olarak nasıl icrâ edildiği konusunda yazılı ve icrâî bir kayıt bulunmadığından çalışma içerisinde yalnızca İtrîye ait eserlere yer verilmiştir.

Günümüzde de pek çok mahfilde sıklıkla icrâ edilen bu eserlerin icrâsında ve özellikle öğrenilmesi esnasında mûsikîye uzak olanlarda makam ve nağme hatalarına düşülmekte, dile uzak olanlarda ise sözlerin ve hecelerin layıkıyla uzatılıp, kısa tutulmamasına bağlı olarak yanılıklar (prozodi⁴ hataları) oluşmaktadır.

Yüzyıllardır İslâm coğrafyasında Müslüman toplumlar tarafından okunmuş ve halen okunmakta olan bu eserlerin, notası üzerinde gösterilerek usûlünce doğru okunması için bu çalışma içerisinde Tekbîr ve Salât-ı Ümmiyye'ye özel birer nota yazılmış ve usûl önerisinde bulunulmuştur. Bu usûl tespitleri eserin, ehlince bilindiği üzere icrâ edilmesine bir engel teşkil etmez. Bu eserler için birer usûl önermekteki maksat özellikle dile hâkim olmayan ve/veya yeni öğrenenlere hecelerin usûl paralelinde sürelerini duyabilecekleri bir usûl kalıbı sunmaktır. Bilindiği üzere usûl en yalın ifadeyle "*melodiye tatbik edilen hareketlerin ve sayıların arasındaki âheng*"⁵ ifadesinden yola çıkarak, oluşturduğumuz terkîblerle bu görüşe uygun hareket ettiğimiz kanısındayız.

Terkîb⁶ edilen usûller mezkur eserler için yapılmıştır. Aynı form ve yapıda yapılacak yeni eserler için kalıp olarak kullanılabilirler.

Bu noktada usûl ve usûlün oluşumunda sıklıkla karşımıza gelen ika, düzüm, ritim, ölçü, gider gibi terimlerin anlaşılması, yerinde olacaktır.

Hüseyin Sâdeddin Arel, birden fazla türde gelip bir kalıp içerisinde birleşerek usûlleri meydana getiren düzüm için; "*En geniş manasıyla düzüm; zaman veya mekân içinde intizam ve tenâsüptür*"⁷ demektedir ve devam etmektedir; "*Düzüm'e eski nazariyatçılar ika derler ve ika'ı şöyle tarif ederlerdi: Muayyen uzunlukta zamanlarla ayrılmış ve husûsî nisbetler ve vaziyetlerle sıralanarak mûsâvî devirlere bölünmüş vuruşlar takımıdır.*"⁸

İsmail Hakkı Özkan usûlü kısaca, "*Zamanın kalıplaşmış halidir.*"⁹ Şeklinde tarif etmektedir. Gülçin Yahya Kaçar'a göre ise usûl; *Vuruş süreleri birbirine eşit olan veya olmayan kuvvetli, yarı kuvvetli ve zayıf zamanlardan meydana gelen*

⁴ Prozodi; hecelerin vurgularına, uzunluk ve kısalıklarına riayet ederek kelimeleri düzgün okumak ilmidir. Mûsikî prozodisi ise, sözlü mûsikî eserlerinde sözün besteye nasıl taksim edileceğini bildiren, yani güftenin tegannide düzgün okunmasını temin eden ilmidir (Hatipoğlu, Ahmet, *Türk Mûsikîsi Prozodisi*, Ankara 1983, s.3.),. Dildeki hecelerin vurgularına, uzunluk ve kısalıklarına, tonlarına ve ritimlerine riayet ederek kelimeleri düzgün okuma ilmidir (Gültaş, Saadet, *Vurgu ve Vurgulamaları ile Türk Mûsikîsinde Prozodi*, İstanbul 2003, s.4.).

⁵ Rauf Yekta Bey, *Türk Mûsikîsi*, İstanbul 1986. s.95.

⁶ Terkîb; Birleştirme ve bir bütün haline getirme. Birden çok şeyi bir araya getirme işi. (http://www.turkcesozlukler.com/terkib_nedir).

⁷ Hüseyin Sâdeddin Arel, *Türk Mûsikîsi Nazariyatı Dersleri*, haz. Onur Akdoğu, Ankara 1991, s.65.

⁸ Arel, a.g.e., s.67.

⁹ İsmail Hakkı Özkan, *Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usûlleri*, Kudüm Velveleleri, 8. Baskı, İstanbul 2006, s.606.

*ritim kalıplarına usûl denmektedir.*¹⁰

Ritim, mûsikî alanında, genellikle kısa olmakla beraber muhtelif uzunluk-taki hareketlerin, zamanların, olguların, belirlenmiş veya doğal devirler halinde âhenkli bir şekilde tekrarlanmasıdır. Kişinin kalp atışından, yürüyüşü esnasında adımlarını atışındaki düzenine, dakikalara, günlere, haftalara, aylara, mevsimlere, yıllara, dünyanın ve evrenin hareketlerine kadar her şey bir ritim dâhilinde meydana gelir. Herhangi birindeki küçük aksaklıklar ve/veya gecikmeler ahenğin bozulması anlamına gelir. Küçük büyük belirlenmiş devirler kendi başlarına veya birleşerek usûlleri meydana getirir. İleride bahsedeceğimiz aksak usûller dahî, birbirlerini peşi sıra düzenli takip ettiği sürece belli bir kalıp ve âhenk oluşur. Netice olarak mûsikîde, düzüm olarak da adlandırılan ritim; birbirine eşit olan veya olmayan, bir bütünü oluşturacak şekilde seyrine devam eden parçaların düzeni ve uyumu olarak tarif edilebilir.

Kâinatın her aşamasında ezeli ve ebedî mutlak güç olan Allah (C.C.)'ın yarattığı her şey, diri olsun ya da olmasın belli bir düzen ile yaşamını ve varlığını devam ettirir. Bu düzen ritmin ta kendisidir. Etrafımızda ilâhi kudretle yaratılan ve akıp giden ritmin, mûsikî dâhilinde ifâde edilebilmesi, okunabilmesi, yazılabilmesi, öğrenilebilmesi, öğretilbilmesi ve birlikte icrâ edilebilmesi için belirli kalıplara ihtiyacı vardır. Kuvvetli ve zayıf zamanları vurgulayarak oluşturulan bu kalıplara Usûl, farklı büyüklüklerde meydana getirilen kalıpların notaya alınabilmesi için, başlangıcı ve bitişi porteyi dikine kesen çizgilerle oluşturulmuş, birbiri ardına gelen ve toplam değerleri mûsâvî olan her bir alana da Ölçü denir.

Salât-ı Ümmiyye

Salâ; dua, namaz gibi anlamlara gelir. Hz. Muhammed (SAV) için Cenâbı Allah'a rahmet ve selâmını bildiren Arapça sözlü dini eserlerdir. Dinî Mûsikîde, Salâ başlığı altında zikredilen dört salâdan biridir. Mevlid gibi bazı dînî törenlerde, bazı dînî günlerde, Terâvih Namazı aralarında, Hz. Peygamber (SAV)'e ait mukaddes emanetlerin ziyareti esnasında kısaca salât-ü Selam getirilmesi gereken yerlerde cemaat tarafından koro halinde vecd ile okunur.¹¹

İtrî'nin, Segâh (Irak) makamında bestelemiş olduğu Salât-ı Ümmiyye'nin tarafımızdan yazılmış notası aşağıdadır. Her ne kadar nota arşivlerinde ve diğer yazılı kaynaklarda bu salâtın İtrî'ye atfedilen ölçülü ve usûllü bir yazımı görülmesi de, eserin aslında, solo veya koro halinde ritimle icrâ edilebilen belli, bir kalıp üzere yazılmış olduğu ehlince görülebilmektedir. Kendine özgü bir usûl ile bestelenmiş olan bu eser için bir nota yazılmıştır. Eserin bestesine uygun olduğu düşüncesi ile kuvvetli - zayıf zamanları vurgulayan 43 zamanla ölçülmüş bir usûl, velvele ile tarafımızdan "Darb-ı Salât" ismiyle oluşturulmuş ve burada, Salât-ı Ümmiyye'nin icrâ edildiği topluluklarda birleştirici olabileceği düşüncesi ve umudu ile bir alternatif olarak sunulmuştur. Kalıbın şeması kuvvetli zaman-

¹⁰ Kaçar, Gülçin Yahya, *Türk Mûsikîsi Rehberi*, Ankara 2009, s.24.

¹¹ Kaplan, Zekâî, *Dinî Mûsikî Dersleri*, MEB Yay., İstanbul 1991. s.26.

lar ve sözlerde prozodî hatasına düşmemek maksadı ile ve uygulanması daha anlaşılabilir olsun diye daha çok bilinen küçük usûller gözetilerek ancak özgün velveleleri ile 5+5+5+15+13 şeklinde verilmiştir.

Öncelikle eserin notası ve usûlü ayrı ayrı verilmiş, daha sonra usûl, başka bir nota üzerinde eserle birlikte gösterilmiştir.

Darb-ı Salât usûlünün terkibinde dikkat edilen unsurlar:

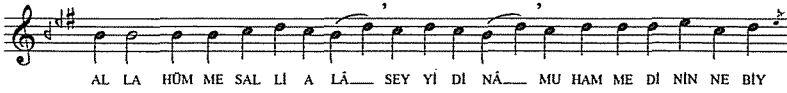
5+5+5+15+13 şeması ile oluşturulan usûlde, ilk üç düzum 5 zamanlı olarak düşünölmüştür. Burada güfte ve nağme yapısına bakıldığında her bir 5 zaman içerisinde motiflerin tamamlandığı görölmektedir. Buna göre, Allahım manasına gelen "Allâhümme" kelimesinin duyulduğu ilk kalıpta Segâh perdesinde kalınmış, yine 5 zamanla ölçömlenmiş olan 2. ve 3. kalıplarda iki kez tekrar eden farklı bir motifle devam edilmiştir. Bu motiflerde makamın da güçlüsü olan Nevâ perdesinde kalışlarla bir devam etkisi oluşturduğu gözlenmektedir. Bu etkinin devamı için 5 zamanlı aynı kalıp ve velveleleri kullanılmıştır.

15 zamanla ölçölen bölümün tamamında hem nağme hem mânâ açısından bir bütünlük olduğu görölmektedir. Bu nedenle usûl daha küçük kalıplara bölünmeksizin ve güftenin bütünlüğü bozulmasın düşüncesi ile güfte ve müzik cümlesi tamamlanana dek tek bir kalıp ile ölçölmüştür. Kalıp sonunda görölen Nevâ perdesindeki kalış devam etkisini pekiştirdiğinden ve son bölüme bir bağlantı hissi verdiğinden Muzaaf Devr-i Kebîr usûlünde iki Devr-i Kebîr'in birleştiği kısma denk gelen kısımda ve diğer pek çok büyük usûlde de kullanıldığı üzere iki'lik uzun değerlikler ile ölçölmüştür.

13 zamanla ölçölen son kalıpta ise ilk darb "Hek" ile yani düm ve tek darplarının birlikte vurulmasıyla ayrıca kuvvetlendirilmiştir. Buradaki maksat, hem 13 zamanlı olan bu bölümün başladığını duyurmak hem de aynı zamanda önceki kalıpta hissedilen devam etkisini sürdürmektir.

Salât-ı Ümmiyye

Buhûrîzâde Mustafa İtrî Ef.

Eser, farklı kayıtlar ve icrâcılardan dinlenerek tekrar kaleme alınmıştır. Eserin gideri icrâcılar ve icrâ edilen yerlere göre farklılık gösterebilir. Fikir vermesi

bakımında icrâda 70-90 arası bir gider (metronom¹²), eserin icrâsında güftenin anlaşılabilir şekilde okunabileceği alt ve üst sınır olarak kabul edilebilir.

Darb-ı Salât

43 zamanlı (5+5+5+15+13)

Mehmet Gönül

DÖM TEK TE KE TEK KA DÖ ME DÖM TEK KA TE KE DÖ ME DÖM TEK KA TE KE
DÖM TE KE TEK KA DÖ ME DÖ ME TE KE TE KE DÖM TEK TE KE TEEK TEEK
HEK TE KE TEK KA TE KE DÖM TEK TE KE TEK KA TEK TEK TEK

Usûl, eserin takibi ve icrâsı kolay olacaktır düşüncesi ile tek çizgi üzerinde gösterilmiştir. Eserin bağlı ve tekrarlı icrâsında gözlenen dâirevî yapıda kaybolabilecek bitiş etkisinin kuvvetlendirilmesi düşüncesi ile eserin sonuna denk gelen 13 zamanlı kalıbın sonuna 3 Tek özellikle konulmuştur.

Salât-ı Ümmiyye

(Eser - Usûl yerleşimi)

Buhûrîzâde Mustafa İtrî Ef.

AL LÂ HÖM ME SAL LI Â LÂ SEY YI DI NÂ
MU HAM ME DI NIN NE BİY YİL ÖM MİY YI VE Â LÂ
Â LI HI VE SAH Bİ HI VE SEL LIM

¹² Bir eserin icrâsında eserin giderini (icrâ hızını) muhafaza etmek veya belirlemek maksatlı kullanılan terimdir.

Segâh Bayram Tekbîri

İtrî ismi ile en yaygın olarak bilinen eser şüphesiz Segâh Bayram Tekbîri'dir. Kelime anlamı itibariyle ululamak, yüceltmek, Cenab-ı Allah'ı noksan sıfatlardan münezzehe olduğunu ve büyüklüğünü idrak ederek anmak manalarına gelir. Teşrik Tekbîri'de denilen eser, Bayram namazlarında, Kurban Bayramı günlerinde, kurban kesilirken, Mevlid merasimi esnasında, cenazede, savaşta kısaca topluca okunması gereken ve arzu edilen her yerde okunan bir eserdir. Zekâi Kaplan; "Türkiye dışında diğer İslam toplumlarında da okunmaktadır. Tek cümleden ibaret olan bu eser Türk Müsîkîsinin en büyük şaheserlerinden birisidir. Bir tek cümlede, bir büyük dinin haşmet ve iradesi beşer kudretinin sınırları içerisinde bundan daha iyi ifade edilemezdi."¹³ demektedir.

İtrî'nin büyük bir sanat kabiliyetiyle Segâh makâmı dizisine ait birkaç sesi kullanarak ve küçük yürüyüşler yaparak vücuda getirmiş olduğu Segâh Bayram Tekbiri¹⁴, İtrî'nin yaşadığı dönemden günümüze dek milyarlarca Müslüman tarafından okunmuş ve nesilden nesile aktarılmış, öğretilmiştir. Tekbir, büyük bir aşk, şevk ve huşu ile vahdet (birlik) duygusunu da telkin edecek şekilde cemaat şuuru ile asırlardan beri okuna gelmiştir.

Tekbir'in, İtrî'nin dönemine kadar cemaatle hangi beste ile ve nasıl okunduğu konusunda kesin bir bilgi ve kayıt mevcut değildir.

Normalde herhangi bir usûle bağlı kalmaksızın okunan Segâh Bayram Tekbîri'nin asgari düzeyde de olsa değerleri yerli yerinde kullanılarak okunması ve öğretilmesi için, Tekbîr'e özel olarak tarafımızdan aşağıdaki usûl Devr-i Tekbîr adı ile oluşturulmuş ve burada sunulmuştur. Maksat eserin icrâsı esnasında ritim tutulmasını temin etmek değil, eserin öğretimi esnasında birim zamanlarının gereğince okunabilmesi yani uyulması gereken tecvid kuralları konusunda ehline yardımcı olacak bir kalıp önermektir.

Her ne kadar oluşturduğumuz usûl 4 lük değer ağırlıklı olarak oluşturulmuşsa da eserin hemen başında ve kararına yakın duyulan aksamalar 8'lik birimde ve aksak usûllerle ölçülmüşlerdir. Eserin başında duyurulan aksak usûl için bilinen 9 zamanlı usûl velvelelerinin dışında bir velvele güfteye uygun olacağı kanaatiyle aşağıda görüldüğü üzere esere yerleştirilmiştir. Usûlün oluşumunda yukarıda izah edilen gerekçe ile 8'lik birimle ölçülen diğer usûl de 6. motife yerleştirilen 7 zamanlı Devr-i Turan usûlüdür. Burada usûlün bilinen temel kalıbından başkaca bir velveleye ihtiyaç duyulmamıştır.

Devr-i Tekbîr Usûlüne bakıldığında 6/4 lük bir ölçüm ağırlıkla göze çarpmaktadır. Bu 6 zamanlı usûl eserin içerisinde Allah (C.C.) lafzının geçtiği hemen her yerde aynı şekilde kullanılmıştır. Kullanılırken de Allah (C.C.) lafzının hecelerinin her birinin Yüce yaratıcının isminin okunuşu, geçiş şekli ve hâkim olması beklenen takva duygusu sebepleri ile iki kuvvetli zamanla ölçülmesine dikkat edilmiştir.

¹³ Kaplan, a.g.e., s.25.

¹⁴ Eski kaynaklarda eser Irak üzerinde yazıldığı için Irak makamında olduğu ifade edilmektedir.

Allah (C.C.) lafzının geçtiği 5. motife denk gelen ölçümde 3/4'lük birimin kullanılmasındaki maksat ise hemen sonrasında gelen kalıpta görülen aksama dolayısıyladır. Her ne kadar bu ölçüm 3 zamanlı olarak ölçümlense de Allah (C.C.) lafzına gelen darplar yukarıda yazıldığı şekli ile kullanılmıştır. En son motife denk gelen 6 zamanlı usûl kalıbında ise öncekilerde görüldüğü üzere Lafza-i Celâl olmadığından bitiş etkisinin de kuvvetlendirilmesi bakımından usûl de kuvvetli zamanlardan olan ikinci Düm darbı yerine yarı kuvvetli olan Tek darbı kullanılmıştır.

Segâh Bayram Tekbiri

Buhûrizâde Mustafâ İtrî Ef.

AL LA HU EK BER AL LA HU EK BER LÂ İ LÂ HE İL LAL LAH HÜ
VAL LA HU EK BER AL LA HÜ EK BER VE LİL LÂ HİL HAMD

4'lük ve 8'lik ölçümler ayırt edilmeksizin usûller yazıldığında ve hesaplandığında toplamda usûl 45 zamanlıdır denilebilir. Usûl şöyledir.

Devr-i Tekbîr

45 zamanlı (9/8 + 6/4 + 8/4 + 6/4 + 3/4 + 7/8 + 6/4)

Mehmet Gönül

DÜM DÜM TE KE DÜM TEK DÜM DÜM TE KE DÜM TEEK
DÜM TE KE TEK KÂ DÜ ME DÜM TEK TE KE DÜM DÜM TE KE DÜM TEEK
DÜM DÜM TE KE DÜM TEK TEEK DÜM DÜM TE KE DÜM TEEK

Segâh Bayram Tekbiri

(Eser - Usûl yerleşimi)

AL LÂ HU EK BER AL LA HU EK BER

LÂ I LÂ HE İL LAL LA HÜ VAL LA HU EK BER

AL LÂ HU EK BER VE LİL LÂ HİL HAMD.

Sonuç ve Öneriler

Türk Müsîkîsi formlarında dinî olsun ya da olmasın vücûda gelmiş eserlerin eğitiminde ve icrâsında usûl çok önemli bir yer tutmaktadır. Türk Müsîkîsi repertuarında hâkim olan Osmanlı Türkçesi veya Arapça, güftelerin bestelerinde özenle seçilerek kullanılan usûller, bu eserlerin icrâlarında da aynı titizlikle uygulanarak öğretilmeli ve kullanılmalıdır.

Bestelenen eserlerde görünen bir usûl olmasa bile mutlaka bir kalıp kullanılmıştır. İcrada da kalıpların yerli yerinde uzunlukları ve vurguları ile okunması büyük önem arz etmektedir. Böylece prozodi hataları kayda değer bir oranda azalacak, eserler güftelerine bağlı olarak daha hissedilebilir ve kuvvetli-zayıf zamanları vurgulanarak daha kalıcı icrâ edilebilecektir.

Çalışmamıza konu olan Tekbir ve Salât-ı Ümmiyye'nin bireysel ve toplu icrâlarda olması gerektiği gibi icrâ edilebilmesi, öncelikle talebelerin ve/veya icrâcılarının hassasiyetle eğitimine bağlıdır. Bu eserlerin câmi cemaati gibi, çoğunluğunun müsikî ile doğrudan alakası olmadığı topluluklarla icrâsında gereken doğruluk seviyesine ulaşılması ancak câmi cemaatlerinin toplu icrâlarına yön veren din görevlilerinin müsikî konusunda da layıkıyla eğitimleriyle mümkün olabilir. Bu eğitim din görevlilerinin görevlerini daha doğru, güzel, sağlıklı ve olması gereken etkileycilikte yapmalarına da imkân sağlayacaktır. Usûllerin eserlerin öğretiminde ve icrâlarında icrâcılara ve talebelere faydalı olacakları kanaatindeyiz.

Çalışmaya konu olan eserler için oluşturulan usûl terkîblerini doğru anlamak onu meydana getiren bütün unsurları küçükten büyüğe doğru kavramakla mümkün olabilir. Bu nedenle usûlü oluşturan ritim, ölçü, gider gibi temel dinamikler birbirine karıştırılmadan anlaşılmalı ve aktarılmalıdır.

Kaynaklar:

- » AREL, Hüseyin Sâdeddin, Türk Müsîkîsi Nazariyatı Dersleri, haz. Onur Akdoğu, Ankara 1991.
- » ERGUN, Nüzhet, Türk Müsîkîsi Antolojisi, İstanbul 1942.
- » GÜLDAŞ, Saadet, Vurgu ve Vurgulamaları ile Türk Müsîkîsinde Prozodi, İstanbul 2003
- » HATİPOĞLU, Ahmet, Türk Müsîkîsi Prozodisi, Ankara 1983.
- » KAPLAN, Zekâî, Dinî Müsikî Dersleri, MEB Yay., İstanbul 1991.
- » ÖZALP Nazmi, M., Türk Müsîkîsi Tarihi I, İstanbul 2000.

- » ÖZKAN, İsmail Hakkı, Türk Müsikîsi Nazariyatı ve Usûlleri, Kudüm Velvelleri, 8. Baskı, İstanbul 2006.
- » YAHYA KAÇAR, Gülçin, Türk Müsikîsi Rehberi, Ankara 2009
- » YEKTA BEY, Rauf, Türk Müsikîsi, İstanbul 1986.
- » <http://kuran.diyaret.gov.tr>
- » <http://www.mumsema.com>
- » <http://www.sanatmuziginotalari.com>
- » http://www.sanatmuziginotalari.com/thm/thm_default.asp
- » <http://www.turkcesozlukler.com>